

במדבר

„אל יהיו אלו בכלל“ הגזירה על כל הנמנין מבין עשרים שנה ומעלה שימותו במדבר.”

ויש לומר, שלא הוצרך רש"י לשלול הפירוש הנ"ל (שמטה לוי לא נמנה כלל) — כי לאחר שכתב פירש בתחלת ה-פרשה „מתוך חִיבתו לפניו מונה אותן כל שעה . . כשבא להשרות שכיתו עליהן מנאן“, מובן בפשטותי (ואין כל ספק) שמטה לוי נמנה, ואדרבא.

אלא שרש"י בא ליישב הקושי בה-כתוב: מכיון שבפסוקים שלפנ"ז (בסיפור פרטי מנין בני) מפורש שלא נמנו בני לוי, הרי מוכח שבציווי „שאו את ראש

א. בפסוקי „אך את מטה לוי לא תפקוד ואת ראשם לא תשא בתוך בני ישראל“ (שנאמר בהמשך למנין „בני ישראל“), מעתיק רש"י את התיבות „אך את מטה לוי לא תפקוד“, ומפרש: כדאי הוא לגיון של מלך להיות נמנה לבדו. ד"א צפה הקב"ה שעתידיה לעמוד גזירה על כל הנמנין מבין עשרים שנה ומעלה שימותו במדבר: אמר אל יהיו אלו בכלל לפי שהם שלי שלא טעו בעגל.

מפשטות לשון רש"י נראה, שאין כוונתו לשלול הפירוש ד, „אך את מטה לוי לא תפקוד“ היינו שמטה לוי לא נמנה כלל, ומפרש שגם מטה לוי נמנה (וכמפורש לקמן בפרשה) אלא שהוא נמנה „לבדו“ — כי א"כ הו"ל לרש"י להדגיש החידוש, שמטה לוי נמנה לבדו (שהרי עדיין לא נזכר בקרא שמטה לוי נמנה), ואח"כ להוסיף הטעמים מדוע נמנה לבדו:

כ"א שרש"י בא לבאר מדוע נמנה מטה לוי לבדו — ואומר ע"ז שני טעמים: א) להיותו „לגיון של מלך“. ב) כדי ש-

7) ולהעיר במדבר כאן (פ"א שם. וכן פ"ב, יט).

8) ואינו דומה להא שלא נכללו הלויים במנין בניי אחרי העגל (עיי' רש"י תשא ל, טז) — כי שם הטעם בפשטות מפני שלא טעו בעגל ולא שייך בהם „לידע מנין הנותרים“ (רש"י ריש פרשתנו. וכן רש"י תשא שם): משא"כ המנין דפרשתנו „כשבא להשרות שכיתו עליהן . . הוקם המשכף, ששייך גם ללויים (ואדרבה, יותר מבניי, שהרי הם נבחרו לעבודת המשכן).

9) ראה רמב"ן פרשתנו (א, מז): מתחלה ראה משה כי שלא למנות הלויים . . לכל המטות הנמנים יהיו נשיאיהם ובעבור שלא מנה מבני לוי נשיא לא מנה אותם. וראה במדבר פ"א, יא.

י) ודוחק גודל לתרץ ע"פ פרש"י (ר"פ פקודי. שמיני ט, כג) שהשראת השכינה במשכן היא עדות שהקב"ה יתיר לחם על מעשה העגל, והרי הלויים לא טעו בעגל — כל פשט, שהענין ד, להשרות שכיתו עליהן יש בו ענין של חביבות (גם לולא הענין דכפרת חטא העגל) השייך גם ללויים (ואדרבה, כפנינים).

-
- 1) פרשתנו א, מט.
 - 2) שלח יד, כט. וראה לקמן סעיף ו.
 - 3) ג, טו ואילך.
 - 4) נוסף על שלא נמנה כלל במנין דיוצאי צבא, שבפשטות הוא מנין מיוחד.
 - 5) וגם: עפ"ז כל התירוץ של רש"י מיוסד על הדיק שבסיפא דקרא — „(לא תשא) בתוך בני ישראל“ (וכלשון המדרש (במדבר פ"א, יא-יב. פ"ג, ז) „בתוך בניי אין אתה מונה אותן אבל לעצמן מנה אותן“) — והו"ל לרש"י להעתיק תיבות אלו בפירושו.
 - 6) וכן הו"ל לרש"י להביא הכתוב דלקמן (ג, טו) „פקוד את בני לוי גוי“.

כל עדת בני גוי¹⁰ לא נכלל שבט לוי – וא"כ מהו טעם הציווי „אך את מטה לוי לא תפקוד גוי בתוך בני“¹¹, שמה שמע שמחדש שלא למנותו בידד עם שאר ישראל¹²? וע"ז מביא רש"י שני טעמים, כנ"ל.

ב. אבל עדיין צריך להבין:

א. פירושו של רש"י (ביאור הטעמים לזה שמטה לוי נמנה לבדו) שייך גם להתיבות שבסיפא דקרא – „(אך גוי לא תפקוד גוי) בתוך בני ישראל“; ומדוע לא העתיק רש"י גם תיבות אלו, לא ב' פירושו ולא בהד"ה (ולא רמזן אפילו בגו"ר)?

ב. השאלה הנ"ל (מהו החידוש שלא למנות מטה לוי בתוך בני) מתעוררת כבר לעיל, בפסוק¹³, „והלויים למטה אבותם לא התפקדו בתוכם“ (שגם מזה מוכח שיש חידוש שלא לפקוד את הלויים „בתוכם“)¹⁴ – ומ"מ לא פרש"י שם מאומה¹⁵; וא"כ אינו מוכן: מהו הקושי המיוחד בקרא דילן, שדוקא בו הוזקק רש"י לבאר מדוע נמנו הלויים לבדם?¹⁶

ג. מה קשה בטעם הראשון דרש"י, שמשרצו לא מסתפק בו והביא טעם שני¹⁶?

ובפרט שלכאורה הוא רחוק מדרך הפשט – הן מצד כללות תוכנו (שהטעם שנמנו לבדם הוא כדי להצילם מהגזירה ש„צפה הקב"ה שעתידה לעמוד“), שקרוב יותר ל„אגדה“ מלפשוטו של מקרא¹⁷;

(16) ברע"ב (ושפ"ח) כאן, „דלפי פ' הראשון לא שייך מלת אך שהוא לשון מעוט לכך פ' ד"א שממעט אותם למות במדבר עם שאר ישראל כו"ו. וצ"ע אם צ"פ פשט"ו מוכרח שבכל מקום שנאמר „אך“ הכוונה למיעוט נוסף בהענין (כבגדוד, ש' תיבת „אך“ מלמדנו, שנוסף לזה שנתמעטו הלויים ממני בני, נתמעטו גם מגזירת המרגלים). וראה מלבי"ם כאן. ואכ"מ.

במשכיל לדוד כ' דלפי' הא' קשה „מאי שנא דשינה בהם מספר מפקדם שישאל מנאם מכן כ' שנה והללו מכן חודש“. אבל לכאורה לא נחית רש"י כאן לתרץ השינוי ב„מספר מפקדם“ – שלא נזכר כלל ברש"י כאן. והרי הטעם שמנין בני לוי הוא „מבן חודש גוי“ מפורש בפרש"י לקמן (ג, טו) „משיצא מכלל נפלים... למדוד הוא אותו שבט להיות נמנה מן הבטן“ (וראה לקמן סוף ס"ז, שגם לפירוש ה' ברש"י כאן לא נחית לבאר טעם השינוי ב„מספר מפקדם“).

(17) וגם ק"ק שמנין בני שבא „מתוך חיבתן לפניו“ יהי קשור עם עונש וגזירה על בני (אבל ראה לקמן סעיף ו).

[בלשון רש"י שברמב"ן (ריש פרשתנו) „שאו את ראש... כמו שאומרים לקסטינר ארים ריש"י דידן“ (והוא במבדב"ר פ"א, יא). וכ"ה בדפוס שני דפרש"י וא' מכת"י רש"י שתח"י (והוא גם ברא"ם ר"פ תשא). אבל ליתא בדפוס א', שאר כת"י רש"י ש' תח"י ובדפוס רש"י הנפוצים. וגם צ"ע לכאורה איך

(*) ובשניהם נעתק גם המשך לשון הבמדב"ר, ובשבת לוי לא נאמר כו' שצפה הקב"ה שעתיד לגזור גזירה כו"ו (תוכן טעם השני שבפרש"י כאן. ובדפוס שני כאן הובא רק טעם הראשון). (כדאי כו"ו) ונשמט טעם השני.

(10) פרשתנו א, ב.

(11) ולכאורה למאי נפק"מ (כ"כ) השלילה („לא תפקוד גוי“), והלליל רק החיוב (דלקמן בפרשה), פקוד את בני לוי גוי.

(12) א, מז.

(13) ולהעיר שבבמדב"ר (פ"א, יא ופ"ב שם) מתחיל בפסוק „והלויים למטה אבותם וגוי“.

(14) וי"ל – כי אין דרכו של רש"י לכתוב (סתם) טעמי המצות וההלכות, כ"א רק כשנוגע להבנת פשוטו של מקרא (ראה ס' כללי רש"י (קה"ת, תשמ"ג) פ"ג (בהוצאת תנש"א – פ"ב). וש"נ).

(15) אלא שבוז י"ל שרש"י כותב פירושו כאן שהוא בלשון ציווי „אך את מטה לוי לא תפקוד גוי“, משא"כ בפסוק שלפניו שהוא רק בלשון סיפור, ש„הלויים גוי לא התפקדו בתוכם“. וראה במדב"ר פ"א שם. רמב"ן ועוד עה"פ.

ג. ויש לומר הביאור בזה:

בכתוב כאן יש, לכאורה, כפל לשון – „(אך את מטה לוי) לא תפקוד ואת ראשם לא תשא“. דלכאורה הול"ל „אך את מטה לוי לא תפקוד בתוך בני ישראל“, או „אך את ראש בני לוי לא תשא בתוך בני“ (וכי"ב).

ומפשטות הלשון משמע, ש"לא תפקוד" ו"לא תשא" הם שני פרטים שונים בענין המנין.

והחילוק ביניהם – בפשטות²⁵: „תפקוד" פירושו פעולת המנין, נשיאת ראש (ראשם . . תשא) פירושה (לפרש²⁶) קבלת „סכום מנינם“, היינו ידיעת הסך הכל „כמה הם“.

והנה ע"פ פי' רש"י, יש בכלל הבדל עיקרי בין אופן מנין בני ישראל למנין הלוויים: במנין בני ישראל רש"י²⁷ שהי' „על ידי שקלים בקע לגלגולת“ [וזהו בהתאם לפירושו בר"פ תשא ד, כשתחפוץ לקבל

והן מצד המשך הכתובים כאן: ב"פסוק שלאח"כ²⁸ נאמר „ואתה הפקד את הלוים על משכן העדות וגו'“, דהיינו ה"מינוי ושררה" של מטה לוי על המשכן. וא"כ, בשלמא לפי' הא' של רש"י, שמטה לוי נמנה לבדו להיותו „לגיון של מלך“, מובן המשך הדברים²⁹, כי הציווי „ואתה הפקד את הלוים על משכן גו'“ הוא הטעם ל„אך את מטה לוי לא תפקוד גו' בתוך בני ישראל“ (להיותם „לגיון של מלך“ הממונים על משכן העדות): אבל לפי' השני אין כאן המשך, לכאורה, בין „ואתה הפקד את הלוים גו'“ ל„אך את מטה לוי לא תפקוד וגו'“?

[ולפירושו זה (הב'), הול"ל לכתוב כאן (לא „ואתה הפקד את הלוים גו'“, אלא) הפסוק שבהמשך הפרשה³⁰, ואני הנה לקחתי את הלוים מתוך בני גו' והיו לי הלוים³¹ – בהתאם להטעם שניצלו (הלוים) מן הגזירה „לפי שהם שלי שלא טעו בעגל³²“ (וכפרש"י³³ דלקיחת ה"לויים היתה „כשחטאו בעגל . . והלויים שלא עבדו ע"א נבחרו")³⁴].

(25) ראה גם ספורנו כאן. ועוד.

(26) ר"פ תשא.

בפרש"י וישב (מ, יג. ועד"ז שם, כ) ד„ישא פרעה את ראשו – ל' חשבון כשיפקוד כו' ימנה אותו עמהם“. אבל לכאורה מסתבר לומר, דמש"נ „שאו את ראש“ (וכי"ב) במנין בני, פירושו ע"ד הכתוב „כי תשא את ראש בני“ (שבר"פ תשא). וכת"א פרשתנו (א, ב. א, מט). ובכל אופן, בנדוד שנאמרו ב' לשונות (תפקוד . . תשא) מסתבר שהם ב' ענינים.

ולעיר מגו"א ר"פ תשא, דכוונת רש"י בפי' וישב היא ג"כ כפירושו בר"פ תשא (לשון קבלת סכום המנין). ע"ש.

(27) פרשתנו א, ב ד"ה לגולגלותם. וראה גם רש"י תשא ל, טו.

משא"כ, הרבה מן המפרשים חלקו עליו ואמרו שמספר זה הי' בלא שקלים (כלי יקר פרשתנו שם. וראה מדרש לקח טוב, רלבי"ג ועוד שם. אברבנאל ר"פ תשא. חזקוני שם ל, טו. ועוד).

זה מתאים עם פרש"י בריש הפרשה ד, מתוך חיבתו . . מונה אותן כו'. ואכ"מ].

(18) א, נ.

(19) רש"י שם.

(20) ראה גם במדב"ר פ"א, יב. משכיל לדוד

ועוד כאן.

(21) ג, יב.

(22) וראה במדב"ר שם ופי' מהרז"ו שם ד"ה והיו לי הלוים.

(23) ראה לקמן סעי' ו ובהערה 40.

(24) ודוחק גדול לתרץ שזהו מפני ש,ואתה הפקד את הלוים תוכנו – תחילת לקיחת הלוים לשרת כו' (שזהו מה ש,הם שלי) – שהרי סו"ס מתאים יותר שיכתב כאן הפסוק שבו מפורש, והיו לי הלוים (עם הטעם דלקיחת הלוים, שנבחרו תחת כל כבוד בעת חטא העגל), ומתוסף בהדוחק ע"י שמפסיק ביניהם בפי' שלמה (דגלים).

יש באהל" – הרי אין זה בגדר "תפ" קוד"³², שענינו הוא א) פקידת האדם ב) שמונים א' א' "לגולגלותם". ועפ"י זה כתוב מתחלק לשנים – א) "אך את מטה לוי לא תפקוד" – סוף ענין, ששבת לוי לא ניתן לפקוד כלל³³; ב) "ואת ראשם לא תשא בתוך בני ישראל" – שידיעת "סכום מנינם" אינה "בתוך בני ישראל", אלא בפני עצמם.

וזהו החילוק בין שני הפירושים ברש"י:

לפירוש הא' – "כדאי הוא לגיון של מלך להיות נמנה לבדו" – גם רישא דקרא ("אך את מטה לוי לא תפקוד") בא להדגיש החיוב, שאת מטה לוי צריכים למנות לבדו (לא "בתוך בני ישראל"), היינו שגם הלויים נפקדו, אלא שנמנו בפ"ע באופן שונה.

משא"כ לפירוש השני – "צפה הקב"ה כו' גזירה על כל הנמנין כו' אל יהיו אלו בכלל" – לא בא הכתוב (ברישא דקרא) להדגיש חיבתן של בני לוי במנינם המיוחד, אלא אדרבה – מצד חיבתן לא נפקדו (כלל), כדי שלא תחול עליהם ה"גזירה (ש)על כל הנמנין כו'".

[כלומר: לפרש"י כאן צ"ל, דמה שלא חלה גזירת המרגלים על הלויים, אינו (רק) משום שנמנו "מבן חודש גו" ובמילא לא נכללו במנין ד"מבן עשרים

סכום מנינם. . אל תמנם לגלגולת אלא יתנו כל אחד מחצית השקל ותמנה את השקלים ותדע מנינם"], משא"כ מנין הלויים ה"על פי ה"כפ"ש³⁴, וכפרש"י "הלך משה ועמד על פתח האהל והשכינה מקדמת לפניו ובת קול יוצאת מן האהל ואומרת כך וכך תינוקות יש באהל" (ועי"ז ידע משה "מנין יונקיהם" – שהרי מנין הלויים ה"מבן חודש ומעלה"³⁵).

וזהו פירוש לשון הכתוב "אך את מטה לוי לא תפקוד ואת ראשם לא תשא בתוך בני" – כלומר, שלא זו בלבד ש- כמות מנינם של הלויים ("ראשם. . תשא") לא ה"בתוך בני ישראל" (היינו שאין לכלול "סכום מנינם" של הלויים בתוך סכום מנינם של בני³⁶), אלא שגם אופן פעולת המנין ("תפקוד") של בני לוי ה"שונה לגמרי מאופן פקודת בני" כנ"ל³⁷.

ד. והנה ע"פ יסוד זה (שיש כאן ב' ענינים – פקידה ונשיאת ראש; מעשה המנין וסיכום חשבון המנין) יש לחקור בפירוש הכתוב "אך את מטה לוי לא תפקוד" – ד"ל בשני אופנים:

א) בפשטות – שסיום הכתוב "בתוך בני ישראל" מוסב גם על התחלת הכתוב "אך את מטה לוי לא תפקוד", וכונת ה' כתוב היא, שלא תפקוד את הלויים "בתוך (באותו אופן המנין של) בני ישראל", כי מנינם ה"באופן שונה.

ב) מכיון שמנין הלויים ה"ע"י בת- קול שהודיעה למשה "כך וכך תינוקות

(28) לקמן ג, טז.

(29) שם, טו.

(30) ראה השקו"ט במפרשי רש"י (רא"ם, גו"א ועוד) שלכאורה בלאה"כ אא"פ לכוללם יחד, שהרי מנין הלויים הוא מבן חודש. ואכ"מ.

(31) ראה גם כלי יקר כאן.

(32) כי אף שבכללות גם מנין באופן זה אפשר לקרוא (בשם המושאל עכ"פ) "תפקוד" – וכמפורש לקמן ג, טו-טז) "פקוד את בני לוי גו' ויפקוד אותם משה גו'" – מ"מ, כשמדייקים בלשונות (וכבהכתוב כאן, שמפרט "לא תפקוד. . לא תשא") אין מנין כזה באופן ד"תפקוד". ועצ"ע.

(33) ראה גם כלי יקר כאן (אלא שהוא מפרש, ש"אתה (משה) לא תפקוד בני לוי לבדך, כ"א ב" צירוף השכינה").

שיש לפרש (כפירוש הב') שרישא דקרא „אך את . . לא תפקוד“ הוא ענין בפע', והסיום „בתוך בני ישראל“ אינו מוסב ל„לא תפקוד“ שבתחילת הכתוב.

ג) לא הסתפק רש"י בפירוש הא', כי הלשון „אך את מטה לוי לא תפקוד“ בפשטות יותר לפירוש השני, שלפיו פירושו כפשוטו ממשי, ש„את מטה לוי לא תפקוד“ כלל.

ו. אלא שעדיין צריך ביאור במה שנתל', שלפי הפירוש השני לא חלה גזירת המרגלים על הלויים (לא מפני שלא נכללו בכלל בני „עשרים שנה ומעלה“, אלא מפני שלא נפקדו – דלכאורה, הרי סוף-סוף נמנו הלויים „על פי ה'", ומהי שייכות גזירת המרגלים לאופן המנין (אם ע"י שקלים או „על פי ה'")?

וי"ל, שזה מובן ע"פ פרש"י דלעיל:

ברפ"ח תשא נאמר „כי תשא את ראש בני" לפקודיהם ונתנו גו' בפקוד אותם ולא יהי' בהם נגף בפקוד אותם“, ופרש"י „ולא יהי' בהם נגף – שהמנין שולט בו עין הרע והדבר בא עליהם“ (ולכן צ"ל המנין ע"י שקלים, ואל תמנע לגולגולת“, שזה מציל מן ה„עין הרע“). ונמצא, שהמנין „בפקוד אותם“ עולל לגרום שליטת עין הרע ודבר (אף שסיבת המנין היא – כפרש"י – „מתוך חיבתן לפניו“).

ומזה יובן גם לענינינו – ובהקדם:

הטעם שהוצרכו הלויים לשמירה מיוחדת מגזירת המרגלים, אינו מפני שהיו חייבים עונש על חטא (שהרי הלויים לא השתתפו בעצת המרגלים, כמפורש בפרש"י³⁵), אלא מפני³⁶ שגזירה גזירה על

גו'³⁴ (דאם זוהי כוונת רש"י, הר"ל לפרש זה בהדיא, כי עדיין לא למדנו שהלויים נמנו „מבן חודש גו'“ – אלא (גם) מפני שלא נפקדו (כלל), כדלקמן סעיף ו').

ולפירוש זה, משי"נ „אך את מטה לוי לא תפקוד“ פירושו, פשוטו כמשמעו – שלא יפקוד את הלויים, כדי להצילם מגזירת המרגלים³⁴.

ה. עפ"י מתורצות כל הקושיות דלעיל (סעיף ב) – כי כל כוונת רש"י היא לתרץ אריכות הלשון שבכתוב זה (כנ"ל), ולכן:

א) אין זה שייך לפסוק „והלויים גו' לא התפקדו בתוכם“.

ב) פשוט מה שלא הביא רש"י סיום הכתוב „בתוך בני ישראל“ – א) מכיון שלא נחית כאן לתרץ מדוע נמנה שבט לוי לבדו מדיוקא דקרא „בתוך בני ישראל“ (הא לעצמן נמנו), אלא להסביר אריכות הלשון, כנ"ל: ב) אין מקום להביא סיומא דקרא, מאחר שכוונתו לומר

(34) כנב"ב קכא, ב. וראה רש"י שלח יד, כט. – אבל להעיר מלשון רש"י שם „כל הנמנה לכל מספר שאתם נמנים בו כו' כל המנויים לכל אותן מספרות ימותו ואלו הן מבן כ' שנה וגו'“. דמשמע, דמ"ש „ואלו הן מבן כ' שנה גו' להוציא שבטו של לוי“ הוא רק הסימן איזה מבני נכללו ב„כל אותן מספרות“, אבל הטעם שלא נכלל שבט לוי בהגזירה הוא מפני שאין הם נמנים (בכלל), „לכל מספר שאתם נמנים בו“. וצ"ע.

(34) וצ"ע במנין הב' דבני לוי מבן ל' עד כו' ג' (לקמן ד, א ואילך. נשא ד, כא ואילך) שבפשטות לא הי' „ע"פ ה'“ (כל' רש"י פרשתנו ד, ב „מנה מהן כו'“). וראה רש"י ב"ב שם.

ואולי זהו הדיק (פרשתנו שם. ר"פ נשא) „נשא גו'“ ולא „פקוד“ [ורק אצל בני מררי לא נאמר „נשא“ אלא „תפקוד“ (נשא ד, כט-ל). ואצל בני גרשון נאמר (שם, כג) גם „תפקודם“]. וראה כלי יקר הג"ל. לקושי ח"ח ע' 46 ואילך. ואכ"מ.

(35) דברים א, כג. – וכבר האריכו במפרשי רש"י. ואכ"מ.

(36) ראה עד"ז דברי דוד וחי' ופי' מהר"ק על פרש"י כאן.

וזהו מה שאמר הקב"ה „אך את מטה לוי לא תפקוד" כדי ש„אל יהיו אלו בכלל", דמכיון שמנינם אינו בגדר „תפקוד", שוב אינם שייכים להנגף הפוגע ב„כל פקודיכם"⁴².

ז. מ„ינה של תורה"⁴³ שבפרש"י זה:

ההפרש בין שני פירושי רש"י הנ"ל – דלפירוש הא' גם הלויים נפקדו כמו בנ"י (אלא שנמנו באופן ותנאים שונים), משא"כ לפירוש הב' לא נפקדו הלויים כלל, כי מנין הלויים אינו בגדר „תפקוד" – י"ל שהם כנגד שתי דרגות במעלת הלויים על כל ישראל.

ויובן זה בהקדם ביאור שלשת האופנים הנ"ל שבמנין = (א) מנין בנ"י, (ב) מנין מטה לוי „לבדו", (ג) „את מטה לוי לא תפקוד" – בעבודת האדם:

עבודת ה' מתחלקת לשלשת הקיום (העמודים) דתורה עבודה וגמילות חסדים⁴⁴, שהם, בכלל, שלשה סוגי עבודה⁴⁵: (א) קיום המצות, (ב) לימוד התורה, (ג) דביקות בה' (בתפלה)⁴⁶, ששלימותה היא העבודה דמסירת נפש. מצות ניתנו במספר⁴⁷ – תרי"ג דוקא,

כללות עם ישראל⁴⁸, שמצד הגזירה אין הבדל בין צדיק לרשע⁴⁹ (ע"ד פרש"י לעי"ל⁵⁰ „מאחר שנתנה רשות למשחית לחבל אינו מבחין בין צדיק לרשע"); אלא שלהיות שהלויים „הם שלי (מפניו) שלא טעו בעגל", הוציאם הקב"ה מכלל הגזירה ע"י השינוי באופן מנינם.

ומובנת השייכות בין מניעת גזירת ה' מרגלים ל„אך את מטה לוי לא תפקוד":

גזירת המרגלים חלה על „כל פקודיכם" לכל מספרכם⁵¹ (מבלי הבדל בין צדיק לרשע) מפני שפקידה נותנת מקום לענין בלתי רצוי (וצריכים נתינת שקלים „כופר נפשו") להציל מזה). ולכן, כאשר יצא הקצף לפני ה' ונגזרה גזירה על כללות עם ישראל, נכללו בזה „כל פקודיכם" לכל מספרכם⁵².

(37) וכדיק לשון רש"י „שעתידיה לעמוד גזירה, ולא לשון עונש וכיו"ב.

(38) והרי תחילת הגזירה היתה „אכנו בדבר גוי ואעשה אותך לגוי גדול" (שלה יד, יב) – שעכצ"ל ששבת לוי בכלל, שהרי מפורש מי אינו בזה „אותך" – אלא שאח"כ נחלפה ל„במדבר הזה יפלו (בנ"י) גוי" (שם, כט).

(39) בא יב, כב.

(40) היינו שהטעם שניצלו הוא מפני ש„הם שלי", וסיוע ל' רש"י „שלא טעו בעגל". הוא הדבר שגרם שיהיו שלי (כפרש"י לקמן ג, יב – וכנ"ל סוס"ב). – ומתורצת עפ"י השקוט במפרשי רש"י מדוע נקט רש"י „לא טעו בעגל" ולא שלא טעו במרגלים (החטא המדובר כאן).

(41) ל' הכתוב – שלה יד, כט. וראה לעיל הערה 34.

(*) ואף שגם יהושע וכלב אינם בכלל גו"א"כ עכצ"ל ד„אותך" לאו דוקא – פשיטא שיש לחלק, דיהושע וכלב מפורש בקרא שיוצאים מן הכלל, ואשו כי רוכלא ליזיל וזחשוב (אותך ויהושע וכלב"ג, משא"כ בנוגע לשבת לוי (שגם משה בכללו) אח"כ דאינם בכלל הול"ל „ושבתך" וכיו"ב.

(42) ולהעיר מש"ך עה"ת פרשתנו (ג, טו).

(43) ראה „היום יום" כ"ט שבת.

(44) אבות פ"א מ"ב.

(45) בהבא לקמן ראה בארוכה לקו"ש ח"ח ע' 193 ואילך.

(46) ראה הל' ת"ת לאדה"ז (פ"ד סוס"ה – מט' חרדים ושל"ה) „מצות הדביקות האמתית ביראה ואהבה היא גדולה ממצות ת"ת וקודמת אליה", ולכן „חסידים הראשונים היו שוהין . . ט' שעות ביום" (בתפלה) – „שהיו מקשרים דעתם כו' ודביקות אמיתית עד שהיו מגיעים להתפשטות הגשמיות" – הל' ת"ת שם. ועד"ז בטושו"ע ושר"ע אדה"ז (אורח ר"ס צח) – „ולא היו חוששין לביטול תורה".

(47) ראה גם לקו"ת פרשתנו (ו, סע"א ואילך, ז).

מ„מדה“⁵⁶ – ובפרט שהתורה היא מקור המצות וצ"ל ערך ביניהם.

[וע"ד מש"נ בהפטורת פרשתנו⁵⁷, והי' מספר בני ישראל גו' אשר לא ימד ולא יספר⁵⁸, שיש בזה שני ענינים: והי' מספר בני⁵⁹ ולאידך – אא"פ לספור אותם, כ"י⁶⁰ לא יספר (מרוב⁶¹)]:

מסירת נפש היא למעלה לגמרי מכל ענין של מדה וגבול⁶². ובפשטות, התנו"ע דמסירת נפש מורה על דביקות בה' שאין לה גבול ותכלית, עד שהאדם מוכן ומוסר נפשו⁶³ עבורו ית'.

ח. שלש עבודות הנ"ל מתאימות המה לשלשה הסוגים (הכלליים) שבבני ישראל – (א) (רוב) בני ישראל, (ב) שבט לוי, (ג) כהן גדול⁶⁴.

הנהגת (רוב) בני ישראל היא באופן דהנהג בהם מנהג דרך ארץ⁶⁵, ועיקר עבודתם היא קיום המצות ועשיית מעשים טובים (מארי עובדין טבין):

שבט לוי ענינו (בלשון הרמב"ם⁶⁶) – ש„הובדל לעבוד את ה' לשרתו ולהורות

ונצטוינו⁶⁷ „לא תוסיפו . . ולא תגרעו“ [וכן בכל מצוה עצמה – יש שיעור ו-הגבלה באופן קיומה⁶⁸]

כי עיקר ענינו של מצות הוא (כ-מבואר בתניא⁶⁹), להמשיך קדושה בגש"מיות⁷⁰ העולם (המוגבל – נאמר עליו ד"ק⁷¹), שלכן רוב מצות התורה הן מצות מעשיות, שנתלבשו בדברים גשמיים ו-עניי עוה"ז – שהם במדידה והגבלה, גדר „מספר“:

התורה (מצד עצמה) היא למעלה ממדידה, כמ"ש⁷² „ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים“ – למעלה מגשמיות ה-עולם, ועד שהיא למעלה ממדידות והגבלות דזמן ומקום, כמרז"ל⁷³ דכל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה (ללא הגבלות דזמן ומקום⁷⁴).

אבל לאידך, מזה גופא שנאמר „ארו-כה מארץ מדה“ מובן, שגם התורה היא בגדר „מדה“ (כי על דבר שאינו בגדר „מדה“ לא שייך לומר שהוא ארוכה

ג ואילך) בפירוש הכתוב (הושע ב, א – הפטורת פרשתנו) „והי' מספר בני גו'“. וראה לקו"ת בלק סח, א ואילך.

48) ואתחנן ד, ב. ועד"ז פ' ראה יג, א. וראה לקו"ש חט"י ע' 138 הערה 8.

49) ראה אנה"ק סי' ובכ"מ.

50) פל"ז. ע"ש באורך.

51) ועד שע"י כמה מהן נעשה הגשם – חפצא דקדושה.

52) חגיגה יב, א. ב"ר פ"ה, ח. פמ"ז, ג.

53) איוב יא, ט.

54) מנחות בסופה. וראה לקו"ש ח"י"ח ע' 413 בהערות. ושי"נ.

55) ראה לקו"ת פרשתנו יג, איב. בלק סח, ב.

– ולהעיר משו"ע אדה"ז ס"א (במהד"ק – ס"ג ואילך: במהד"ב – שם סוס"ט). וראה אוה"ת שבועות ע' קנט. ואכ"מ.

56) תרי"א בשלח סא, סע"א. אוה"ת חנוכה (שי,

א). סה"מ תרכ"ט ע' נד – ע"פ עירובין כא, סע"א.

57) הושע ב, א.

58) לקו"ת בלק (סח, א. שם, ג).

59) ל' הכתוב – וישלח לב, יג.

60) ראה לקו"ת שם (ע, א) דבחי' בלי מספר

בנפש הו"ע יחידה שבנפש (וכן בנמשל הוא „יחיד

. . עצמותו ית' שאין עוד מלבדו . . ואינו בגדר

מספר . . לפני אחד . . מה אתה סופר). – אלא

ששם מפרשו על ענין התורה (וראה לקמן בסוף

השיחה). ובלקו"ת פרשתנו (נסמן בהערה 47) מפרשו

על עבודת החשובה.

61) אף ד, כל אשר לאיש יתן בעד נפשו (איוב

ב, ד).

62) ברכות לה, ב.

63) סוף הל' שמיטה ויובל (פ"ג הי"ב-י"ג).

(העיקרית) היא במצות מעשיות שניתנו במספר (מדויק), היתה באופן של מנין בדרכי הטבע, על ידי משה ואהרן עם „נשיא כל שבט ושבט“⁷⁰, שמנו את השקלים (גשמיים) שניתנו על ידי בניי;

שבט לוי שעיקר ענינו הוא „יורו“, תורה – שיש בה שני הענינים: היא בגדר מספר וביחד עם זה למעלה מ-מדידה ומספר הרגיל (ע"ד „אשר לא יספר מרוב“) – נמנה „על פי ה“, דמכיון שעבודתם היא בדרגא כזו שהיא בגדר „מספר“, לכן גם הם נמנו, אבל לא במנין גשמי וטבעי, כי הם למעלה ממדידת בשר ודם (כי „לא ימד ולא יספר“) אלא „על פי ה“.

אמנם בנוגע לאהרן איתא ברש"י ש„לא ה" במנין הלוים“, שפשוט הלשון מורה שלא נמנה (ונכלל) במנין הלוים – כי עבודת אהרן כהן גדול היא ה-דביקות בה' שלמעלה מכל גדר מדידה ומספר.

ט. ע"פ כל הנ"ל יובן ההפרש בין שני הפירושים ברש"י בנוגע למנין ה-לוים:

פירוש הא' – „כדאי הוא לגיון של מלך להיות נמנה לבדו“ – הוא בהתאם למעלתו של שבט לוי בענין התורה, שמצד מעלה זו גם הוא נמנה, אלא ש„נמנה לבדו“ „על פי ה“.

משא"כ לפירוש השני ברש"י, יש בשבט לוי (גם) מעלה זו שאינם בגדר מספר – „לא תפקוד“. ומעלה זו באה להם על ידי „שלא טענו בעגל“, כלומר,

דרכיו הישרים ומשפטיו“ הצדיקים ל-רבים שנאמר⁶⁷ יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל לפיכך הובדלו מדרכי העולם כו' ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש .. אשר נדבה רוחו כו' להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו כו' – מארי תורה;

אבל מזה גופא שעבודתם היא „להו-רות .. לרבים“ מובן, שאין הם מובדלים (לגמרי) משאר ישראל העוסקים בדרכי העולם, ואדרבא – „יורו“ להם כו', וכ-פשוט הנהגתם⁶⁸, שבני לוי מסתובבים בערי בני ישראל לקבל תרומותיהם וכו' ועוסקים שם בהוראה לרבים (אלא שב-זמנים מיוחדים באים לבית המקדש ועובדים עבודת המקדש);

למעלה מכולם הוא הכהן גדול, ש-נצטווה⁶⁹ „מן המקדש לא יצא“, ואינו יוצא מירושלים לעולם⁷⁰;

ענינו של כהן גדול הוא – להיות בדביקות תמידית בהקב"ה, למעלה ממדידה והגבלה (דביקות הנמשכת ובאה מעצם נפשו, יחידה שבנפש, המיוחדת עמו ית', „יחידה לייחד“⁶⁹).

ומזה החילוק בין ג' סוגים אלה גם בנוגע למנינים:

פקידתם של בני ישראל, שעבודתם

64) להעיר דהסדר בקרא שמביא לרא' ויסוד „יורו משפטיך גוי ותורתך“,
אלא שכנראה „דרכיו הישרים ומשפטיו ה-צדיקים“ שברמב"ם – הם פרטים ב„משפטיד“ דקרא. וצ"ע.

65) ברכה לג, י.

66) רש"י ויחי מט, ז.

67) אמור כא, יב. וראה הנסמן בהערה הבאה.

68) רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ה ה"ז. וראה גם

הל' ביאת מקדש פ"א ה"י.

69) ל' הושענות דיום ג'. וראה לעיל הערה 60.

70) ל' רש"י פרשתנו א, ד.

71) פרשתנו ג, לט.

72) ראה השקו"ט במפרשי רש"י שם. וראה

לקו"ש ח"ג ע' 9 הערה 1.

לה יחס וקשר להעבודה והספירה דמ"ט יום, עד שיתכן לומר ונאמר „תספרו חמשים יום“, שהמשכת שער הנו"ן שייכת והיא חלק דספירת בני".

(ב) מדריגה (העליונה) בשער הנו"ן, שאינה מתייחסת כלל לעבודת הנבראים, ובאה בדרך מתנה מלמעלה, וזהו הענין (העיקרי) דחג השבועות, זמן מתן תורת-נו, המשכה בדרך מתנה.

ועפ"ז יש כאן ג' ענינים בהתאם ל- שלשת אופנים הנ"ל ב„מספר“: (א) ספירת מ"ט יום – ענין המספר (שעל ידי בני אדם), (ב) המשכת שער הנו"ן מלמעלה הבאה (לאחרי ו) על ידי ספירת המ"ט יום – בגדר מספר, אבל „לא יספר מרוב“, (ג) שער הנו"ן הבא לגמרי בדרך מתנה הוא מה שאינו בגדר מספר (וספירה) כלל⁷⁶.

וזוהי פנימית ואמיתית המעלה המתגלית בבני ישראל בחג השבועות, זמן מתן תורתנו – שאזי נוסף על שניתנה התורה מחדש – מתגלה ה' לבני ישראל „פנים בפנים“⁸⁰, דביקות בה' בתכלית (ע"ד מ"ת בפעם הראשונה, שעל כל דיבור ודיבור פרוצה נשמתו⁸¹) – „יחידה לייחדך“.

(משיחות ש"פ במדבר תשכ"ו, תשמ')

לא זו בלבד שלא חטאו בעגל, אלא עוד זאת, שהיו מושללים אפילו מטעות ב- מחשבה וקס"ד בזה מחמת דביקותם בה', שאין אפשרות של פירוד כו'.

ולכן – „שלי הם“, שהלויים נקנו לה' באופן שהתקשרות זו שלמעלה ממדידה והגבלה היא בהם בגלוי, ומצד מעלה זו ה"ה למעלה מגדר מספר – „לא תפקוד“.

י. ג' האופנים באופן מנין בני הנ"ל, שייכים ודוגמתם בהזמן שבו קורין פ' במדבר – בסוף ימי הספירה⁷³, „קודם עצרת“⁷⁴:

ידוע ביאור רבינו הזקן⁷⁵ במשנ"ב „תספרו חמשים יום“ – אף שסופרים רק מ"ט יום – שחמשים ימי הספירה הם כנגד חמשים שערי בינה, ולכן בפועל סופרים רק מ"ט יום, כי שער הנו"ן הוא למעלה מעבודת הנבראים, ואא"פ להם לספור (ולהמשיך) שער הנו"ן. אלא של- אחרי שהנברא מגיע לשלימות העבודה שלו (על ידי ספירת מ"ט יום), נמשך מלמעלה שער הנו"ן.

אלא שבזה גופא (בהמשכת שער הנו"ן) – שתי דרגות⁷⁷:

(א) בחינה (תחתונה) בשער הנו"ן, שיש

(73) ראה מאמרי אדהאמ"צ פרשתנו (ע' כו) „שענין מספר זה דבני משתווה עם ענין הספירה דו' שבועות . . הכל שרש וטעם א' הוא וע"כ קורין פ' במדבר לפני חג השבועות ובסוף ימי הספירה“ ע"ש באורך.

(74) רמב"ם הל' תפלה פ"ג ה"ב. טושר"ע או"ח סתכ"ח ס"ד. וראה לקו"ש ח"ח ע' 1 ובהערות שם. ח"ח ע' 18 ובהערות שם.

(75) לקו"ת פרשתנו ד"ה וספרתם וביאורו.

(76) אמור כג, טז.

(77) לקו"ת שם בביאור הב'. וראה גם לקו"ש

ח"ג שיחה לפ' אמור.

(78) ועיין לקו"ת בלק סח, סע"ב. ובלקו"ת

שה"ש (כד, ג) מקשר זה עם הא דשבועות יום אחד – ראה תר"א בהוספות (ק"ט, סע"ד ואילך). „שהוא בחי' יחידה שלמעלה מהתחלקות“ ע"ש.

(79) ולהעיר מלקו"ת פרשתנו ג, ב. מאמרי

אדהאמ"צ שם (ע' עה ואילך).

(80) ואתחנן ה, ד.

(81) שבת פח, ב.

במדבר ב

רשע ואוי לשכנו, לכך לקו מהם דתו ואבירם ומאתיים וחמשים איש עם קרח ועדתו שנמשכו עמהם במחלוקתם".

ומהחילוקים שביניהם: בתנחומא נאמר רק שנענשו יחד – „אבדו עמו במחלוקתו" (וע"ז מביא הרא"י מהפסוק „ותפתח הארץ את פי" ותבלע אותם ואת בתיהם ואת כל אשר להם ואת כל האדם אשר לקרח ואת כל הרכוש", שמדבר רק בהעונש): בפרש"י מוסיף „(לקו מהם כו') שנמשכו עמהם במחלוקתם", היינו שה- „רשע" משך את „שכנו" גם למעשה העבירה (ולכן השמיט הרא"י שבתנחומא מן הכתוב „ותפתח הארץ את פי גו'"); ו- במדבר רבה מוסיף עוד יותר, ש„היו כולם בעלי מחלוקת . . אף הם היו בעלי מריבה"11.

(7) הכרחו של רש"י לפרש זה בפסוק זה (ג, כט) – אף שאין דרכו להעתיק דרשות רז"ל – י"ל, ש- הוא מפני הלשון „משפחות בני קהת", ולא „משפחות קהת" כמו שנאמר „משפחות הגרשוני" (ג, כג), ו- „משפחות מררי . . יתרו" (ג, לג), דמשמע שיטתו ענין (בלתי רצוי) בהם שבגללו אינו רוצה לייחסם לקהת עצמו (וע"ז פרש"י ויחי מט, ו) – ראה באר בשדה על פרש"י כאן. וראה בעוד מפרשי רש"י (גו"א. באר מים חיים (לאחי מהר"ל). מלאכת ה- קודש. ועוד) פירושים אחרים בהכרחו של רש"י, ולכאורה אינם ע"ד הפשט. ואכ"מ.

(8) וראה הערה 11.

(9) ובפרש"י ר"פ קרח ד"ה דתו ואבירם מסיים „נשתתפו עם קרח במחלוקתו". ולהעיר דשם מתחיל פירושו עה"פ „פרשה זו יפה נדרשת במדרש רבי תנחומא".

(10) ואינו מביא הפסוק שבתנחומא שבו נאמר העונש.

(11) תוכן הפירוש נמצא גם במדבר"ר קרח

א. אודות סמיכות „דגל מחנה ראובן" (שחנו „תימנה"1) לבני קהת (שחנו „על ירך המשכן תימנה"2) אמרו חז"ל, והובא בפרש"י עה"ת, „אוי לרשע ואוי לשכנו".

בפירושו של מאמר זה „אוי לרשע כו'" בנוגע לענינו מצינו כמה אופנים ומהם:

בתנחומא איתא: „ומן הדרום בני קהת וסמוכין להם ראובן ושמעון וגד מכאן אמרו אוי לרשע ואוי לשכנו אלו שלשת השבטים שהיו שכנים לקרח . . עדתו בדרום אבדו עמו במחלוקתו ש- נאמר ותפתח הארץ את פי" ותבלע אותם ואת בתיהם ואת כל אשר להם ואת כל האדם אשר לקרח ואת כל הרכוש".

במדבר רבה: „ג' של דרום, שהיו לבעלי מחלוקת סמוכין, אבדו עמהם ועליהם נאמר אוי לרשע אוי לשכנו ומי היו בעלי מחלוקת קרח בן יצהר בן קהת ולפי שהיו סמוכים להם ראובן ושמעון וגד היו כולם בעלי מחלוקת שכן הוא אומר ויקח קרח בן יצהר וגו' וכן בני גד ובני שמעון אף הם היו בעלי מריבה".

ובפרש"י עה"ת (עה"פ2, משפחות בני קהת יחנו גו' תימנה") כתב: „וסמוכין להם דגל ראובן החונים תימנה, אוי ל-

(1) פרשתנו ב, י.

(2) שם ג, כט.

(3) פרשתנו יב (ותנחומא באבער יג). ועד"ז

בילקוט כאן רמז תרפו.

(4) קרח טז, לב.

(5) פרשתנו – פ"ג, יב.

(6) קרח טז, א.